

Mikael Toll
Avd för hållbar energianvändning
016 - 544 20 00

Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

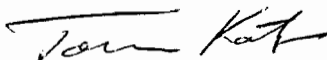
Statusrapport avseende Energimyndighetens arbete med Uthållig kommun

Statens energimyndighet erhöll i 2008 års regleringsbrev uppdraget att:

- anpassa programmet Uthållig kommun så att fler kommuner kan delta fr o m 2008 och anpassa programmet så att det även kan tillämpas på regional nivå i ett eller flera pilotlän 2008.
- senast den 31 oktober 2008, och därefter årligen senast den 1 april upprätta en statusrapport avseende arbetet med Uthållig kommun. Rapporten ska redovisa de väsentliga aktiviteterna som vidtagits med avseende på kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande. Rapporten ska också redovisa vilka kvantitativa och kvalitativa mål för energieffektivisering som satts på kommunal eller regional nivå och i vilken utsträckning dessa mål nåtts samt vilka effekter som uppnåtts.

Bifogade statusrapport utgör myndighetens första rapportering i enlighet med regleringsbrevsuppdraget. Rapporten behandlar i huvudsak programmets anpassning till en utvidgad verksamhet med fler deltagande aktörer, myndighetens arbete för att hantera detta samt väsentliga aktiviteter som vidtagits med avseende på kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande under utvecklingsprocessen. Efterföljande rapporter, den 1 april 2009 och därefter årligen, kommer att innehålla utförligare redovisningar av satta mål på kommunal eller regional nivå samt redovisningar av konkreta resultat under programperioden.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Tomas Kåberger. Vid den slutliga handläggningen har därutöver deltagit avdelningscheferna Susan Linton Royen, Zofia Lublin, Anneli Eriksson och Birgitta Palmberger, Andres Muld, tf avdelningschef Mathias Fock, verksjuristen Fredrik Selander, utvecklingsdirektör Lars Guldbrand, enhetscheferna Maria Malmkvist och Carin Karlsson samt handläggaren Mikael Toll, den sistnämnde föredragande.

Tomas Kåberger
Mikael Toll

Energimyndighetens arbete med Uthållig kommun

Statusrapport enligt regleringsbrev till
näringsdepartementet 31 oktober 2008

Dnr 00-07-7261

Om jag vill lyckas
med att föra en människa mot ett bestämt mål
måste jag först finna henne där hon är
och börja just där.
Den som inte kan det
lurar sig själv
när hon tror att hon kan hjälpa andra.

För att hjälpa någon
måste jag visserligen förstå mer än vad hon gör
men först och främst
förstå det hon förstår.
Om jag inte kan det
så hjälper det inte att jag kan och vet mera.

Vill jag ändå visa hur mycket jag kan
så beror det på att jag är fåfång och högmodig
och egentligen vill bli beundrad av den andre
istället för att hjälpa honom.

All äkta hjälpsamhet
börjar med ödmjukhet inför den jag vill hjälpa
och därmed måste jag förstå
att detta med att hjälpa
inte är att vilja härska
utan att vilja tjäna.

Kan jag inte detta
så kan jag heller inte hjälpa någon.

Sören Kierkegaard

Innehåll

1	Sammanfattning	5
2	Bakgrund	8
2.1	Uppdraget	8
2.1.1	Återrapportering enligt regleringsbrev	8
2.2	Nyttan med Uthållig kommun	9
2.2.1	Varför ett program där Energimyndigheten stödjer lokala och regionala offentliga aktörer?	9
2.2.2	Verktyg för hela Energimyndigheten.....	9
2.3	Framgångsfaktorer och kärnvärden	10
2.3.1	Energimyndighetens organisation och intern samordning.....	13
3	Mål	14
3.1	Övergripande mål	14
3.2	Genomförandemål och prestationer (levererade resultat).....	14
3.3	Mål för verksamhet i kommuner och pilotlän	15
4	Programmets aktörsroller	16
4.1	Deltagande kommuner.....	16
4.2	Nestorkommuner	17
4.3	Pilotlän.....	17
4.4	Aktörer i programmets omvärld	18
5	Programmets struktur	19
5.1	Regional indelning som underlättar dialog, programledning och uppföljning.....	19
5.2	Kunskapsförmedling i temaområden	21
5.2.1	Temaområden är initierade	22
5.3	Vad kan deltagande kommuner göra?	24
5.3.1	Energi- och klimatstrategi.....	24
5.3.2	Konkreta resultat inom kommunen.....	24
5.3.3	Uppföljning och rapportering	25
5.3.4	Goda exempel	25
6	Utvecklingsarbete för ökad kunskapsspridning, samverkan och nya nätverk	27
6.1	Omfattande informations- och kommunikationsarbete	27
6.2	Handbok med målgruppsanpassad information samt utvecklad webbplats	28
6.3	Utveckling av tekniskt stödverktyg pågår	28
6.4	Nationellt arbetsmöte.....	29
6.5	Energy Spin-off Contest	30
7	Framtida utmaningar	31

1 Sammanfattning

På Energimyndighetens initiativ genomfördes pilotprojektet Uthållig kommun 2003-2007 tillsammans med kommunerna Borås, Solna, Ulricehamn, Vingåker och Örnköldsvik bland annat i syfte att utveckla de lokala aktörernas arbetssätt och bredda deras kunskapsbas inom energiområdet. Lärdomar från pilotprojektet ligger till grund för utformningen av en fortsatt verksamhet som förenar nationella och lokala påverkansmöjligheter genom att kombinera den centrala myndighetens expertkompetens inom energiområdet med kommunernas kunskap, närvaro och inflytande på lokal nivå.

Programmet Uthållig kommun 2008-2011 – med energin som språngbräda genomförs av Energimyndigheten på uppdrag av regeringen och syftar till att stimulera lokala aktiviteter som bidrar till en hållbar energianvändning inom ett energisystem som är tryggt, kostnadseffektivt och ger låg negativ inverkan på hälsa, miljö och klimat. Programmet avser komplettera och underlätta andra pågående aktiviteter och processer inom energi- och klimatområdet. I 2008 års regleringsbrev får myndigheten uppdraget att anpassa programmet så att fler kommuner kan delta och att programmet kan tillämpas på regional nivå, i ett eller flera pilotlän, från och med 2008.

Programmet Uthållig kommun stödjer kommunala tjänstemän och beslutsfattare att få tillgång till kunskap, goda exempel och resultat samt bidrar till en fördjupad dialog inom kommuner, mellan kommuner och mellan kommuner och nationella experter. Genom ett öppet och inspirerande samarbetsklimat skapas förutsättningar att tänka i nya banor, fördjupa befintliga samverkansformer, vidga systemperspektiv etc. Med kunskap om hur olika delsystem inom det geografiska området, tex transportflöden, kommunalteknisk försörjning samt energianvändning inom offentlig verksamhet, näringsliv och hushåll, samverkar eller kan integreras stöds lokala initiativ att energieffektivisera såväl på systemnivå som genom tillämpning av bästa tillgängliga teknik inom befintlig verksamhet. Därmed ges deltagande kommuner bredare förutsättningar att planera och hantera energirelaterade frågeställningar inom det geografiska området systematiskt och resurseffektivt. Programmet Uthållig kommun ger kommunala tjänstemän kunskap och verktyg som de kan använda inom egna ansvars- och verksamhetsområden för att medverka till att suboptimeringar inom alltmer gränsöverskridande energisystem undviks. Den egna kommunens förutsättningar och ambitioner styr hur det lokala arbetet för att uppnå bestående konkreta resultat ska bedrivas, vilket skapar förutsättningar för att verksamheten kan fortsätta av egen kraft efter programperiodens slut 2011. Detaljerad information om programmet Uthållig kommun läggs kontinuerligt ut på Energimyndighetens webbplats: energimyndigheten.se/uthalligkommun.

Energimyndigheten har under 2008 arbetat intensivt med att utforma Uthållig kommun för att programmets fulla potential ska kunna utnyttjas i en större skala. Vid Energitinget i mars 2008 diskuterades en inledande planering av den nya programperioden. Därefter har förberedelsearbetet för ett anpassat program intensifierats under våren och sommaren. Programmet Uthållig kommun är nu igång. Grunden är lagd för kommande konkreta resultat. Bland annat har upptaktssammankomster genomförts där Energimyndigheten tecknat avsiktsförklaringar om samarbete under programperioden 26 juni 2008- 30 juni 2011 med 62 kommuner samt ett pilotlän. Fyra kommuner från pilotetappen deltar som nestorer och delger programmets nya kommuner sina tidigare vunna erfarenheter. Myndigheten har skapat en intern organisation för att upprätthålla en kontinuerlig dialog med deltagande kommuner om behov och önskemål, driva programmet samt samordna och förmedla myndighetens samlade expertkunskaper och kontakter på nationell nivå. Utveckling av interna arbetsrutiner och samordning av myndighetens expertområden som kan förmedlas genom programmet sker löpande. En intern referensgrupp inom myndigheten är ett stöd i detta arbete. För att underlätta dialogen mellan myndigheten och kommunerna ytterligare samt stödja deltagande kommuner med generell ledning och styrning av det lokala arbetet inom Uthållig kommun har en regional struktur skapats. Programmets kommuner är indelade i åtta s. k. kluster, med regionala kontaktpersoner, klustersamordnare, som ytterligare stödresurs på konsultbasis.

Under hösten 2008 arbetar programmets kommuner och pilotlän med att fastställa energi- och klimatstrategier, definiera egna mål och utarbeta handlingsplaner för hur målen ska nås. Utöver stöd som ges genom klustren finns målgruppsanpassad information bland annat i programmets handbok, som är tillgänglig via myndighetens webbplats.

De första programaktiviteterna för kunskapsspridning och erfarenhetsutbyte inom s. k. temaområden är initierade, exempelvis:

- energikrav vid upphandling av belysningsarmatur,
- energieffektivisering i kommunala fastigheter, lokaler och bostadsbestånd,
- energirelaterade kontakter med lokalt näringsliv inklusive tävlingen Energy Spin-Off Contest,
- kommunal krishantering vid el- och värmestörningar,
- planering av vindkraft,
- fysisk planering,
- biogas samt
- energikunskap i skolan.

Olika temaområden kommer att vidareutvecklas successivt under hela programperioden i dialog med programmets kommuner. Planering pågår för att programmets möjligheter att skapa mervärden genom utbyte av erfarenheter och goda exempel mellan kommuner ska kunna utnyttjas fullt ut. Forskning från pilotetappen tas tillvara och nya samarbeten med universitet och högskolor som kan stödja programmets kommuner planeras. Bland annat kommer kompetens-

och processtöd inom temaområdet fysisk planering att genomföras i nära samarbete med forskare från KTHs avdelning för Urban planering och Design. Kontakter med viktiga aktörer i programets omvärld som tex Sveriges kommuner och landsting, Naturvårdsverket, nätverket Klimatkommunerna, energieffektiviseringsutredningen och miljöstyrningsrådet är etablerade och kommer att fördjupas.

Denna första statusrapport av Energimyndighetens arbete med Uthållig kommun kommer att följas av årliga rapporter, med start den 1 april 2009. Dessa kommer bland annat att redovisa myndighetens löpande uppföljning av programmet genom sammanställningar och utvärderingar av programmets verksamhet, lokala mål samt konkreta kvantitativa och kvalitativa resultat för energieffektivisering enligt kommunala årsrapporter.

2 Bakgrund

På Energimyndighetens initiativ genomfördes pilotprojektet Uthållig kommun 2003-2007 tillsammans med kommunerna Borås, Solna, Ulricehamn, Vingåker och Örnköldsvik bland annat syftande till att förändra de lokala aktörernas arbetssätt och bredda deras kunskapsbas inom energiområdet. Lärdomar från pilotprojektet ligger till grund för utformningen av en fortsatt verksamhet som förenar nationella och lokala påverkansmöjligheter genom att kombinera den centrala myndighetens expertkompetens inom energiområdet med kommunernas kunskap, närvaro och inflytande på lokal nivå.

2.1 Uppdraget

I Energimyndighetens regleringsbrev för budgetåret 2008 (rskr. 2007/08:100; Energimyndighetens dnr 00-07-7261) anger regeringen målen för myndighetens arbete med programmet Uthållig kommun:

- anpassa programmet Uthållig kommun så att fler kommuner kan delta från 2008 och anpassa programmet så att det även kan tillämpas på regional nivå i ett eller flera pilotlän 2008
- senast den 31 oktober 2008, och därefter årligen senast den 1 april upprätta en statusrapport avseende arbetet med Uthållig kommun. Rapporten ska redovisa de väsentliga aktiviteterna som vidtagits med avseende på kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande. Rapporten ska också redovisa vilka kvantitativa och kvalitativa mål för energieffektivisering som satts på kommunal eller regional nivå och i vilken utsträckning dessa mål nåtts samt vilka effekter som uppnåtts.
- använda energianvändningen som utgångspunkt för att förändra samhället så att det blir ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart.

2.1.1 Återrapportering enligt regleringsbrev

Denna text utgör delrapport enligt myndighetens regleringsbrev. Statusrapporten behandlar i huvudsak programmets anpassning till en utvidgad verksamhet med fler deltagande aktörer lokalt och regionalt, myndighetens arbete för att kunna hantera detta samt väsentliga aktiviteter som vidtagits med avseende på kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande under utvecklingsprocessen.

Samverkan mellan Energimyndigheten och deltagande lokala och regionala organisationer i programmet Uthållig kommun 2008-2011 inleddes formellt den 26 juni 2008 och pågår till och med 30 juni 2011. Programmets deltagande organisationer arbetar hösten 2008 med att definiera strategier, föreslå kvantitativa och kvalitativa mål för energieffektivisering och övrig verksamhet samt med att

för dessa mål ta fram konkreta handlingsplaner. Den 31 januari 2009 redovisas lokala strategier, mål och handlingsplaner till Energimyndigheten i programmets första årsrapporter. De kommunala årsrapporterna utgör underlag för Energimyndigheten som därefter sammanställer och redovisar programmets resultat vidare, bland annat i en statusrapport den 1 april varje år under programperioden.

Energimyndigheten erbjuder inga specifika lösningar för deltagande kommuner utan utformar stödet inom programmet i dialog, för att understödja lokala processer. Under programmets senare del kan årsrapporterna förväntas innehålla utförligare konkreta beskrivningar av resultat och hur väl uppsatta mål uppnåtts. En utförligare beskrivning av kommunala återsrapporteringskrav och formell utformning av programmet ges i kapitel 5 nedan.

Där det är relevant innefattar denna texts beskrivningar av kommunala och lokala förutsättningar, uppgifter etc även pilotlänets tre regionala aktörer inom Uthållig kommun.

2.2 Nyttan med Uthållig kommun

2.2.1 Varför ett program där Energimyndigheten stödjer lokala och regionala offentliga aktörer?

Programmet verkar i en omvärld där allt fler vill påverka framtiden genom att visa engagemang för hur energi- och klimatfrågor hanteras. Internationella, nationella, regionala och lokala initiativ skapar nya förutsättningar för kommuner och regionala aktörer. Dessutom ställer EU:s energitjänstedirektiv krav på offentlig sektor att vara föredöme och föregångare avseende energieffektivisering.

I och med det växande engagemanget, omfördelade resurser och ökade önskemål om snabba åtgärder kan kommuner ha nytta av energiexpertis som med ett brett systemperspektiv kan bistå med kunskap om hur investerade resurser ger bäst resultat. Därmed skapas förutsättningar för en resurseffektivitet och prioritering av åtgärder på kort och lång sikt inom egna ansvars- och verksamhetsområden som leder till långsiktigt hållbara förbättringar direkt, samt indirekt genom påverkansmöjligheter inom det geografiska området.

2.2.2 Verktyg för hela Energimyndigheten

Energimyndighetens övergripande uppdrag i myndighetsinstruktion och regleringsbrev sammanfattas i myndighetens strategiska plan 2006-2010. Följande mål är mest relevanta för programmet Uthållig kommun:

1. Energimyndigheten verkar för att göra energifrågorna till en integrerad del i samhällsutvecklingen,
2. Energimyndigheten bidrar till att klimatmålen uppnås,

3. Energimyndigheten verkar för ett resurs- och energieffektivt energisystem med ökad andel förnybara energilag,
4. Energimyndigheten verkar för en säker och trygg energiförsörjning.

Den strategiska planen beskriver översiktligt hur målen kan nås. Bland annat ska myndigheten

- eftersträva en helhetssyn i all verksamhet,
- beakta och skapa förståelse för andra relevanta samhällseffekter av insatser inom energiområdet,
- påverka andra samhällsaktörer att beakta energiaspekter i sin verksamhet,
- [ta] en aktiv roll som spridare av kunskaper och värden,
- [styra åtgärder så att] insatsernas samlade klimatnytta maximeras ur ett samhällsekonomiskt perspektiv,
- [verka för att öka] samspel mellan målen för energi, miljö, försörjningstrygghet och konkurrenskraft genom att tydliggöra kopplingarna, öka medvetenheten och samordna insatserna inom och utanför myndigheten.

Programmet Uthållig kommun kan utgöra ett effektivt verktyg för Energimyndigheten att nå dessa övergripande mål. Programmet berör hela myndigheten och de flesta ämnesområdesansvariga kan ha nytta av att sprida kunskap om det egna sakområdet genom Uthållig kommun. Samtidigt kan dialogen med många aktörer inom programmet tillföra Energimyndighetens verksamhet värdefulla insikter.

2.3 Framgångsfaktorer och kärnvärden

Programmet Uthållig kommun har en enkel men god grundidé: att kombinera den centrala myndighetens kompetens inom energiområdet med kommuners närvaro och inflytande lokalt. Att omsätta idén till framgångsrik verksamhet i större skala har föregåtts av analyser och planering våren 2008. Förutom att eftersträva en resurseffektiv organisation och god intern samordning (se kapitel 2.3.1 nedan) har myndigheten värnat om erfarenheter från programmets pilotetapp och andra principer som blir viktiga vid anpassningen från pilotverksamhet till ett större program. Energimyndigheten har i anpassningen eftersträvat en utformning som

- uppmuntrar konkreta goda resultat såväl i närtid som på längre sikt,
- uppmuntrar deltagande kommuner att dokumentera och dela med sig av egna erfarenheter,
- ökar möjligheten för deltagande aktörer att se sin verksamhet som en del i ett större sammanhang, inom vidgade systemgränser,
- underlättar utvärdering och uppföljning,
- fungerar tillsammans med andra initiativ inom energi- och klimatområdet,
- medverkar till att verksamheten betraktas som värdefull av programdeltagare och externa aktörer efter programperiodens slut 2011,
- samordnar och nyttjar Energimyndighetens interna resurser effektivt.

Att många visar stort engagemang för energi- och klimatfrågor är bra. För att denna utveckling ska ge så goda resultat som möjligt är det viktigt att var och en

funderar igenom vad man vill uppnå och hur detta bör utvärderas. Grunden läggs i strategiarbetet som genomförs under programmets inledningsperiod.

Dialog och information om programmets ramar skapar den tydlighet som nätverksprocessens olika aktörer, med skiftande förutsättningar, förväntningar och tillgängliga resurser, behöver för att genom samverkan uppnå goda resultat. Tydligt kommunicerade ramar och ett uttalat resultatfokus ger också förutsättningar för en framgångsrik uppföljning och underlättar samverkan med aktörer i programmets omgivning.

Genom att underteckna en avsiktsförklaring med myndigheten har kommuner som deltar under programperioden 2008-2011 åtagit sig att genomföra verksamhet som leder till konkreta resultat. Energimyndighetens resurser inom programmet ger störst mervärde om verksamhet som stödjer tjänstemän och beslutsfattare i dessa kommuner prioriteras. Genom den målgruppsanpassning av kunskap som sker kan även andra ta del, och ha nytta, av dokumentation och resultat från programmet. Utöver dessa lokala offentliga organisationer finns andra aktörer som är viktiga för att uppnå långsiktiga och gränsöverskridande lösningar för en hållbar energianvändning inom ett energisystem som är tryggt, kostnadseffektivt och ger låg negativ inverkan på hälsa, miljö och klimat. Energimyndigheten kommunicerar direkt med många av dessa aktörer på lokal, regional och nationell nivå genom befintlig verksamhet. Detta långsiktiga arbete har störst framgång om Energimyndighetens budskap och verksamhet som riktas till dessa aktörer följer samma strategi oavsett vilken kommunikationskanal som nyttjas. Programmet Uthållig kommun kommunala målgrupper ges kunskap och verktyg som de kan använda inom den egna rollen för att medverka till att suboptimeringar inom alltmer gränsöverskridande energisystem undviks.

De samlade resurser som investeras under programperioden används effektivast och ger mest nytta om samarbetet beaktar olika aktörers inbördes roller och varje organisation fokuserar på det man inom egna verksamhets- och ansvarsområden kan påverka direkt eller indirekt.

Programmet Uthållig kommun utgör en metod att utöva mjuk styrning, s. k. nätverksstyrning, där centrala inslag är kunskapsbyggande och kunskapsförmedling. Insikten om de utmaningar som följer av en mjuk nätverksstyrning exempelvis ansvarsflykt, bristande insyn och ansvarsutkrävande kan undvikas genom att processen organiseras med återkommande politisk förankring samt genom öppenhet och information kring de aktiviteter som planeras och genomförs¹. Programmets legitimitet säkerställs genom att förankra lokala strategier och eftersträva att politiker, chefer och tjänstemän är överens om ambitionsnivå och den egna nyttan inom kommunen av att delta. Legitimiteten för

¹ Fell, A (2008) Nätverksstyrning för en hållbar utveckling – En fallstudie av Energimyndighetens program Uthållig kommun 2003-2007, Gossas, M (2003) Kommunen som nätverksaktör. En kommunreform för 2000-talet?

programmet förstärks ytterligare om alla kommuner upplever att de får ett likvärdigt stöd från Energimyndigheten.

Samtliga aktörer deltar i samverkan efter egna initiativ och av egen kraft. Deltagande kommuner avgör själva inom vilka arbetsområden ett aktivt deltagande ger mervärden för kommunen. En programutformning som tar hänsyn till det kommunala självstyret, samtliga aktörers självbestämmande och ansvar enligt befintliga roller är grundläggande för att samarbetet ska leda till meningsfull verksamhet som fortgår även efter programperiodens slut. Lokala initiativ utifrån analyser av egna problem och möjligheter har bättre förutsättningar att leda till bestående resultat än tillfälliga uppmaningar att arbeta efter centralt definierade mål eller arbetsmodeller. Deltagande kommuner inom Uthållig kommun ges därför stor frihet att utifrån egna förutsättningar som befintlig kunskap, tidigare uppnådda resultat, pågående arbete och tillgängliga resurser bestämma såväl målsättning som arbetsmetoder.

Deltagande kommuner efterfrågar Energimyndighetens expertkunskaper, nya rön inom forskningen, beprövade erfarenheter och hjälp att klargöra systemperspektiv och möjligheter. Energimyndigheten ska i samverkansprocessen kombinera expertrollen med en dialog om kommunala behov och önskemål.

Programmet Uthållig kommun är ovanligt genom att staten inom den sektorsansvariga myndighetens ramar

- Ger deltagande kommuner ett behovsanpassat stöd att uppnå egna mål,
- Fokuserar på stöd i form av kunskap och inte ekonomiska bidrag,
- Agerar prestigelöst och kanaliserar bästa tillgängliga kunskap oavsett om denna finns i den egna organisationen eller hos andra aktörer.

Mervärden för deltagande kommuner och pilotlän är dialogen med Energimyndigheten som möjliggör en direktkontakt med nationella experter, ett behovsbaserat stöd samt tillgång till nätverk med tjänstemän som arbetar med liknande frågeställningar i andra kommuner.

Eftersom den samverkan som överenskommits är tidsbegränsad skapas ett incitament för kommunen att genom programmets kunskaps- och nätverksaktiviteter kontinuerligt anpassa den egna organisationens verksamhet så att den av egen kraft kan upprätthålla värdefullt arbete efter programperioden.

De goda exemplens makt att sprida erfarenheter och uppnå konkreta förbättringar är stor. Genom att lära av andras goda exempel kan aktörer som inte nått lika långt förbättra sina prestationer med små resurser. Genom att dela med sig av egna goda exempel möjliggör man en större nytta än vad den egna organisationen normalt klarar av – även långt utanför det egna påverkansområdet. Goda exempel kan också användas internt för att informera om uppnådda prestationer och därmed skapa handlingsutrymme för framtida åtgärder. Genom att utforma programmets formella delar så att sammanställning av goda exempel stimuleras (se kapitel

5.3.4) skapas förutsättningar för ett resurseffektivt erfarenhetsutbyte vid sidan av den expertkunskap som tillförs genom Energimyndigheten. Resurser kan frigöras från rapporteringsadministration till sammanställningar av goda exempel och konkret, resultatgivande, verksamhet.

2.3.1 Energimyndighetens organisation och intern samordning

Anpassningen för att säkerställa att Uthållig kommuns fulla potential utnyttjas påbörjades våren 2008 då programmet fick en tydligare placering i myndighetens linjeorganisation. Detta underlättar intern resurseffektivitet och samordning med annan pågående verksamhet. Arbetet har därefter utvecklats genom att fördjupa den löpande interna samordningen. I september 2008 hade programmets arbetsgrupp kompletterats med ytterligare personella resurser som omedelbart bidrog till en fördjupad dialog med kommuner samt med intern samordning och målgruppsanpassning av myndighetens befintliga kunskap inom olika temaområden, se kapitel 5.2.

Utveckling av interna arbetsrutiner för effektiv samordning sker löpande. Andra verksamheter som berörs är bland annat redan pågående insatser för energieffektivisering, energi- och klimatrådgivning, främjande av vindkraft, affärsutveckling, utvecklingen av lokal energi- och klimatstatistik, trygg energiförsörjning, stödet till länsstyrelser i arbetet med regionala energi- och klimatstrategier, arbetet med kommunal energiplanering samt analyser av myndighetens stöd till lokala och regionala aktörer i arbete med energi- och klimatrelaterade miljömål. Den interna samordningen och interninformation om programmet kommer att utvecklas ytterligare.

3 Mål

3.1 Övergripande mål

Det övergripande målet för programmet Uthållig kommun 2008-2011 är att

bidra till en hållbar energianvändning inom ett energisystem som är tryggt, kostnadseffektivt och ger låg negativ inverkan på hälsa, miljö och klimat.

Programmet ska leda till följande effekter som bidrar till det övergripande målet:

- att de deltagande kommunerna inom programmets ram och fortsatt efter programperiodens slut:
 1. genomför de åtgärder för energieffektivitet och energihushållning i sina verksamheter, fastigheter osv, som är lönsamma,
 2. tydliggör, prioriterar och åtgärdar energiaspekter inom kommunens ansvars- och verksamhetsområden i enlighet med en energi- och klimatstrategi,
 3. stimulerar medborgare och företag att genomföra lönsamma åtgärder för energieffektivitet och energihushållning. Dessa effekter uppnås främst genom kommunens etablerade energi- och klimatrådgivning och näringslivsutveckling;
- att resultat och goda exempel från programmet når och inspirerar även aktörer som inte deltar i programmet att åstadkomma motsvarande effekter; samt
- att programmets effekter ska nås resurseffektivt.

3.2 Genomförandemål och prestationer (levererade resultat)

Energimyndigheten ska:

1. Driva programmet genom att
 - a. utveckla och etablera organisation, policies och verktyg,
 - b. utveckla goda relationer med berörda intressenter på skilda nivåer och sektorer i samhället.
2. Skapa förutsättningar för ett strategiskt energiarbete i deltagande organisationer som fortgår efter programperiodens slut 2011 och leder till konkreta kvalitativa och kvantitativa resultat genom att
 - a. Stödja kommunens utveckling av sin energi- och klimatstrategi,
 - b. Stödja kommunens konkreta arbete med att genomföra aktiviteter,

- c. Verka för en utveckling av kommunens arbetsformer så att den är väl rustad att genomföra sina mål även efter programperiodens slut.
- 3. Sprida kunskap, resultat och goda exempel inom programmet, genom att
 - a. Underlätta för deltagande organisationer att få tillgång till myndighetens, andra deltagares och annan kunskap och kompetens
 - b. Underlätta för deltagande organisationer att föra samtal med varandra och med myndigheten
- 4. Bevara och sprida resultat och goda exempel från programmet till aktörer som inte deltar genom att
 - a. Sammanställa resultat i form av goda exempel
 - b. Informera externt om resultat
 - c. Skapa publicitet
- 5. Komplettera och underlätta andra aktiviteter, initiativ och processer inom energi- och klimatområdet.

3.3 Mål för verksamhet i kommuner och pilotlän

Enligt de avsiktsförklaringar som undertecknats inom Uthållig kommun ska varje kommun som en del av energi- och klimatstrategin fastställa mål och tidsatta handlingsplaner för den egna verksamheten. Senast den 31 januari 2009 rapporteras detta arbete till Energimyndigheten i de kommunala årsrapporterna, se kapitel 5.3.

4 Programmetts aktörsroller

Programmet Uthållig kommuns huvudaktörer består av Energimyndigheten, deltagande kommuner, nestorkommuner samt pilotlänets regionala aktörer.

Utöver dessa programdeltagare finns aktörer som bistår myndigheten i det praktiska arbetet inom programmets kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande för att på olika sätt stödja deltagande kommuner att uppnå konkreta lokala resultat. I denna grupp finns bland annat myndighetens regionala stödresurs, s.k. klustersamordnare, externa experter vid högskolor, universitet, andra myndigheter m.fl. Utöver dessa finns även aktörer i programmets omvärld som påverkar eller påverkas av ett mer omfattande program. Lokalt i de deltagande kommunerna finns aktörer som den kommunala organisationen på olika sätt kan samverka med eller påverka, exempelvis lokalt näringsliv, fjärrvärmebolag och boende inom kommunen.

4.1 Deltagande kommuner

Efter genomförd pilotetapp erbjöds samtliga Sveriges kommuner att anmäla intresse för deltagande i en fortsättning. Intresset för detta var stort och över 60 kommuner lämnade in en intresseanmälan hösten 2007. Energimyndigheten beslutade i november 2007 att erbjuda samtliga intresserade kommuner en plats i ett nytt program.

Avsiktsförklaringar mellan deltagande organisationer utgör grunden för programmet Uthållig kommun. Den 26 juni 2008 undertecknade Energimyndigheten 62 stycken avsiktsförklaringar med lika många deltagande kommuner. Inom avsiktsförklaringens ramar konkretiseras därefter programmets formella struktur samt olika aktörers roller och inbördes ansvar i "Hjälpredda till hållbar handlingskraft – Handbok för Uthållig kommun", se även kapitel 6.2. Den 31 oktober 2008 deltar följande kommuner i programmet Uthållig kommun:

- Alingsås	- Haninge	- Kil
- Alvesta	- Helsingborg	- Lerum
- Aneby	- Huddinge	- Lilla Edet
- Avesta	- Hudiksvall	- Lindesberg
- Borgholm	- Hultsfred	- Linköping
- Borlänge	- Hälaryda	- Lund
- Emmaboda	- Högsby	- Lycksele
- Eskilstuna	- Jönköping	- Mora
- Falköping	- Kalmar	- Mönsterås
- Gotland	- Karlskrona	- Mörbylånga
- Hagfors	- Karlstad	- Norrköping

- Nybro	- Sundsvall	- Vänersborg
- Nyköping	- Sunne	- Värmdö
- Olofström	- Säffle	- Västervik
- Oskarhamn	- Söderhamn	- Västerås
- Piteå	- Timrå	- Åmål
- Sala	- Torsås	- Åre
- Sigtuna	- Tranås	- Älvdalen
- Smedjebacken	- Trosa	- Örebro
- Storuman	- Uppsala	- Österåker
- Strängnäs	- Vimmerby	

4.2 Nestorkommuner

Utöver ovanstående har fyra kommuner från myndighetens pilotetapp valt att fortsatt engagera sig som nestorkommuner under programperioden 2008-2011:

- Borås
- Ulricehamn
- Vingåker
- Örnköldsvik

Nestorrollen, som i korthet innebär att kommuner som deltagit under en tidigare programperiod bistår nytillkomna kommuner med kunskap och vunna erfarenheter, etablerades ursprungligen för ett program med färre deltagande kommuner. Nestorkommunerna kan även ha nytta av ett deltagande i programmet för att fördjupa de egna kunskaperna inom olika temaområden och ytterligare förbättra arbetet och samverkan inom den egna kommunen. Energimyndigheten och de fyra nestorkommunerna kommer tillsammans att se över och ytterligare klargöra nestorrollen.

4.3 Pilotlän

Den 7 oktober 2008 undertecknade Energimyndigheten och samtliga tolv kommuner i Kalmar län ytterligare en avsiktsförklaring gällande utveckling och genomförande av regionalt samarbete, så kallat pilotlän inom programmet Uthållig kommun tillsammans med tre regionala aktörer:

- Regionförbundet i Kalmar län,
- Länsstyrelsen i Kalmar län och
- Landstinget i Kalmar län.

Utöver enskilda kommuners åtaganden inom programmet kommer parterna inom Uthållig kommuns pilotlän att utveckla en modell för regionalt samarbete och pröva Uthållig kommuns arbetsmodell i regionala organisationer. Pilotlänets verksamhet bedrivs under samma tidsperiod och i samma anda som verksamheten

inom de i programmet deltagande kommunerna. Pilotlänets verksamhet stöds finansiellt av Energimyndigheten enligt beslut om "Uthållig kommun – modell för regionalt samarbete" (Energimyndigheten, dnr 2008-001677). Att Energimyndigheten utsåg Kalmar till pilotlän beror på att samtliga länets kommuner ansökt om att få delta i programmet Uthållig kommun samtidigt som de regionala aktörerna tydligt visat sitt intresse av ett regionalt samarbete inom ramen för Uthållig kommun. Regionförbundet i Kalmar län, Länsstyrelsen i Kalmar län och Landstinget i Kalmar län kommer utifrån sina förutsättningar att uppfylla samma åtaganden som programmet Uthållig kommuns deltagande kommuner.

4.4 Aktörer i programmets omvärld

Med ett program anpassat till flera deltagande organisationer blir det allt mer betydelsefullt att upprätthålla en kontinuerlig dialog med olika aktörer i programmets omvärld. Detta arbete är påbörjat och kommer att pågå kontinuerligt under hela programperioden.

Programmet avser bistå deltagande organisationer genom att kunskapsutbytet, samverkan samt administrativa delar som uppföljning och rapportering utformas så att de kompletterar och underlättar andra pågående aktiviteter eller initiativ inom energi- och klimatområdet som påverkar kommunen. Ett omfattande informationsutbyte och samarbete med andra relevanta nationella, regionala och lokala aktörer är därmed värdefullt. Under anpassningsprocessen har kontakter etablerats med bland andra Sveriges kommuner och landsting, nätverket Klimatkommunerna, Miljöstyrningsrådet, Naturvårdsverket, Energieffektiviseringsutredningen samt flera universitet. Forskning från pilotetappen tas tillvara och nya samarbeten med universitet och högskolor samt forskning som kan stödja deltagande kommuner i ett större program planeras. Ytterligare en möjlighet att knyta närmare kontakter mellan universitet, högskolor och kommuner kan bestå av förmedling av examensarbeten och uppsatser.

Planer finns på att formalisera delar av omvärldsbevakningen samt att löpande informera om programmets verksamhet till en bredare krets genom att skapa en extern referensgrupp. Denna referensgrupp bidrar då också till öppenhet och transparens, vilket ökar nätverksprocessens legitimitet.

5 Programmets struktur

5.1 Regional indelning som underlättar dialog, programledning och uppföljning

För att upprätthålla en regelbunden dialog mellan Energimyndigheten och samtliga kommuner samt kunna stödja kommunala kontaktpersoner och programledare med verksamhetsplanering, ledning, uppföljning, rapportering etc har myndigheten valt att inrätta en regional struktur. Programmens kommuner är indelade i åtta grupperingar, sk kluster.

Regionala kontaktpersoner, sk klustersamordnare, inrättades tidigt för att komplettera myndighetens direktkontakt med programmets kommuner. I de flesta fall utgörs klustersamordnarna av personal från regionala energikontor. Klustersamordnarna kunde redan innan myndighetens interna organisation var på plats avsätta tid för samtal och möten med enskilda kommuner. Klustersamordnarna är upphandlade med avtal som i de flesta fall löper ut i december 2008. Eftersom myndighetens organisation har tagit form och det anpassade programmet struktur har definierats ytterligare under hösten 2008 kommer en översyn av klustersamordnarnas roll att genomföras innan eventuella nya avtal sluts.

Indelningen av kommuner i kluster följer i första hand geografisk hemvist. På grund av större städers särskiljande förutsättningar har den regionala indelningen frångåtts i ett fall: Storstadsklustret. Pilotlänets geografiska utsträckning sammanfaller med Kalmarklustret. I Kalmar län finns således dels ett kommunkluster, som i likhet med andra kluster fokuserar på generiska frågor kring dialog, erfarenhetsutbyte, projektledning, uppföljning etc som rör de deltagande kommuner och dels ett pilotlän som utvecklar en modell för regionalt samarbete och prövar Uthållig kommuns arbetsmodell i regionala organisationer. Rent praktiskt har uppdelningen i Kalmarkluster och pilotlän ringa betydelse annat än i frågor som rör finansiering: Energimyndigheten stödjer inte kommunal verksamhet finansiellt men finansierar och styr klustersamordnarens aktiviteter. Visst finansiellt stöd ges däremot till pilotlänets verksamhet. Hur kommuner och regionala aktörer i Kalmar väljer att organisera det praktiska arbetet är i stor utsträckning upp till dem.

De åtta klustrens geografiska utbredning redovisas i figuren nedan.

Figur 1: Regional indelning av deltagande kommuner i 8 stycken sk kluster.

På Energimyndighetens uppdrag har samtliga klustersamordnare initierat upptaktsmöten med kommunernas kontaktpersoner:

- Storstad: 10 april, 4 juni, 4-5 september
- Dalarna/Gävleborg: 24 juni, 8 oktober
- Kalmar (kluster och pilotlän): 13 februari, 31 mars, 7 oktober, 15 oktober
- Mälardalen: 9 juni, 16 september
- Sydost: 19 maj, 22-23 september
- Värmland/ Bergslagen: 12 juni, 18 september
- Västra Götaland: 19 juni, 7 oktober
- Övre Norrland: 2 juni, 22-23 september

Fokus under dessa inledande klustermöten var att skapa personliga relationer mellan kommunala kontaktpersoner, inventera olika kommuners tematiska intressen inom energiområdet samt att underlätta kommunernas eget arbete att komma igång lokalt.

Programmets inleddes formellt genom signeringen av de kommunala avsiktsförklaringarna² under Upptaktssammankomsten den 26 juni 2008, då i princip samtliga kommuner representerades av såväl beslutsfattande politiker som kontaktpersoner. Vid Upptaktssammankomsten deltog även flera viktiga aktörer i programmets omvärld, exempelvis Sveriges kommuner och landsting. Motsvarande signering av en avsiktsförklaring för Pilotlänets verksamhet skedde i Kalmar den 7 oktober 2008³.

Inom varje kommun sker utbyte mellan olika programdeltagare på egna initiativ och vid sidan av myndighetens arrangemang. Bland annat har representanter från programmets nestorkommuner träffats samt bidragit med inspiration och stöd vid enskilda kommuners interna startaktiviteter. Givet det stora antalet deltagare i programmet och att energiaspekter ingår som delfrågor i så många olika delar av kommunala ansvars- och verksamhetsområden görs bedömningen att det inte är värt det arbete som krävs att försöka skapa en samlad bevakning eller sammanställning av alla lokala samverkansaktiviteter som sker i olika kommuner.

5.2 Kunskapsförmedling i temaområden

Kunskapsförmedling inom programmet kommer till stor del att ske inom s.k. temaområden⁴. Uthållig kommuns tematiska verksamhet ska ses som ett stöd till den verksamhet som bedrivs enskilt inom varje deltagande organisation. Genom ett öppet och inspirerande samarbetsklimat i programmet kan kommuner uppmuntras att tänka i nya banor, fördjupa befintliga samverkansformer, vidga sina systemperspektiv etc. Det är kommunernas egna arbete och inte programmets tematiska verksamhet som därefter leder till konkreta resultat. Det är därmed upp till varje deltagande organisation att bestämma hur framgångsrikt den egna medverkan i programmet Uthållig kommun ska bli.

Tematiska aktiviteter anpassas om möjligt till kommunala tjänstemäns behov i den egna tjänsteutövningen. Det innebär att energifrågor av relevans för exempelvis kommunal krishantering, som planering av värmestugor, krishantering vid omfattande elavbrott, energifrågor i kommunala risk- och sårbarhetsanalyser etc i första hand förmedlas inom ett eller flera temaområden riktade till kommunala beredskapssamordnare, att kunskap om energifrågor av relevans vid fysisk planering görs tillgängliga genom ett eller flera temaområden riktade till samhällsplanerare, planeringsarkitekter, trafikplanerare, byggnadsinspektörer, bygglovsarkitekt etc. Omfattning av ett temaområde varierar mellan olika kommunala ansvars- och verksamhetsområden. Målgruppsanpassad information i Uthållig kommuns handbok utgör basen som efter behov och tillgängliga resurser

² För mer information om Upptaktssammankomsten och den omfattande mediebevakningen i anslutning till mötet, se <http://www.energimyndigheten.se/sv/Om-oss/Var-verksamhet/uthallig-kommun/Pressmaterial/>.

³ För mer information, se <http://www.energimyndigheten.se/sv/Om-oss/Var-verksamhet/uthallig-kommun/deltagande-kommuner/Pilotlan/Artikel-om-signering/>.

⁴ Utöver kunskapsspridning inom temaområden kommer kunskapsspridning att ske mellan kommuner genom exempelvis utbyte av goda exempel och andra erfarenheter.

kompletteras med tex seminarier, processledningsstöd, studiebesök eller andra aktiviteter som syftar till kunskaps- eller erfarenhetsutbyte. Uthållig kommuns storlek, med många deltagande kommuner, skapar ett mervärde då det möjliggör ett värdefullt erfarenhetsutbyte mellan kommuner inom programmets nätverk.

I takt med att Uthållig kommuns samverkans- och nätverksaktiviteter utvecklas så förändras de kommunala behoven av stöd dels från Energimyndigheten dels genom utbyte mellan deltagande kommuner. Det kan innebära att påbörjade tematiska verksamheter avslutas, ändrar inriktning, delas in i underområden etc. Tidigare avslutade temaaktiviteter kan återupptas och nya kan initieras under programperioden.

Samtliga kommuner som ingår i programmet Uthållig kommun kan delta i de tematiska verksamheter de är intresserade av. Den klusterstruktur som upprättats för att underlätta dialog och stödja kontaktpersoner vid programledning, uppföljning mm är inte per automatik mest ändamålsenlig då en specifik sakfråga diskuteras mellan andra kommunala tjänstemannagrupper.

5.2.1 Temaområden är initierade

Under våren 2008 träffade myndigheten alla kommuner vid inledande klustermöten och upptaktssammankomster och fick då en bild av olika kommuners behov och önskemål inom energiområdet. Bland de områden kommuner angett sig vara intresserade av finns biobränslen, biogas, cykelåkande, effektivisering i kommunala fastigheter, egna transporter, energianvändning kopplad till turismnäring, energikartläggningar/resedialog, energirelaterade kontakter med näringslivet, etanol, fossilfritt, fysisk planering, gatubelysning, godslogistik, infrastruktur, interna transporter, kollektivtrafik, konflikt mellan vindkraftetableringar och rennäringslivet, krav på byggherrar, kvalitet på lokal energistatistik, närvärme (utan fjärrvärmebolag), oljekonvertering, ombyggnad, parkeringspolicy, passivhus och energieffektivt byggande, skolan, spillvärmeutnyttjande från industrier, transporter järnväg/gods, upphandling, utveckla kontakter med näringslivet, vindkraft, hjälp att prioritera, transporter/resecentrum, seminarier för medborgare, utbildning av kommunanställda. Synpunkter om vilka frågor som är mest prioriterade varierar mellan kommuner och kluster. Efter dessa diskussioner om programmets innehåll med deltagande kommuner har Energimyndigheten påbörjat arbetet med olika temaområden, bland annat med att inventera befintlig kunskap inom myndigheten som är relevant för olika kommunala målgrupper. De områden som initierats först har valts bland annat utifrån

- övergripande mål för programmet Uthållig kommun 2008-2011,
- en avvägning mellan behov av resultat i närtid och på längre sikt,
- inventerade kommunala intressen och behov,
- erfarenheter från Uthållig kommuns pilotetapp samt
- befintlig expertkunskap inom Energimyndigheten.

Utöver olika temaområden som Energimyndigheten efter analys av kommunala önskemål och behov prioriterar att initiera och leda har samtliga deltagande kommuner möjlighet att använda Uthållig kommuns nätverk och verktyg för att utbyta erfarenheter och tankar inom andra tematiska områden. Detta underlättas ytterligare när myndighetens arbete med en webbaserad mötesplats är klart, se kapitel 6.3 nedan. Ett aktivt arbete med goda exempel underlättar också erfarenhetsutbyte mellan kommuner.

I oktober 2008 pågick förberedelser av temaområden inom följande kommunala verksamhets- och ansvarsområden:

- Upphandling
- Kommunal krishantering vid el- och värmestörningar
- Planering av vindkraft
- Fysisk planering
- Kommunalteknisk försörjning – VA och biogas
- Informationsfrågor
- Energirelaterade kontakter med lokalt näringsliv, inklusive tävlingen Energy Spin-Off Contest
- Uppföljning med indikatorer/nyckeltal
- Energieffektivisering i kommunala fastigheter, lokaler och bostadsbestånd
- Energikunskap i skolan

För några temaområden finns målgruppsanpassad information klar att publicera i myndighetens handbok. Inom andra områden innebär det initierade arbetet starten på ett långsiktigt utvecklingsarbete för att kunna erbjuda ytterligare tematiskt stöd senare under programperioden. Forskning från pilotetappen tas tillvara och nya samarbeten med universitet och högskolor som kan stödja programmets kommuner planeras. Bland annat kommer kompetens- och processtöd inom temaområdet fysisk planering att genomföras i nära samarbete med forskare från KTHs avdelning för Urban planering och Design.

Den 16 oktober 2008 genomfördes den första tematräffen inom Uthållig kommun, förutom de ämnesdiskussioner som hållits regionalt vid genomförda klustermöten. Tillsammans med Miljöstyrningsrådet genomförde Energimyndigheten ett endagsseminarium om energikrav i offentlig upphandling med inriktning på belysning. Vid seminariet deltog 16 tjänstemän från kommuner spridda över landet som genom föredrag och diskussioner fick höra bl.a. vad lagen om offentlig upphandling ger för möjligheter att ställa miljö- och energikrav och hur Miljöstyrningsrådet arbetar med att ta fram kriterier för energikrav för bl.a. livsmedel, el, fordon samt lokaler och uppvärmning. Dessutom gav Energimyndighetens expert på belysning information om det mäskliga seendet, hur vi uppfattar ljus samt den tekniska framkanten på marknaden för bl.a. utomhusbelysning, trapphusbelysning och hissbelysning. Dagen avslutades med diskussioner om beställargrupper och lokala tester av belysningsutrustning.

5.3 Vad kan deltagande kommuner göra?

5.3.1 Energi- och klimatstrategi

I den av kommunen och Energimyndigheten undertecknade avsiktsförklaringen åtar sig kommunen att fastställa en politiskt förankrad energi- och klimatstrategi med mål och tidssatt handlingsplan. Syftet är att kommunen i strategin ska utveckla den egna processen kring energi- och klimatfrågor. Kunskap om nuläge, övergripande mål, eget handlingsutrymme etc är en förutsättning för långsiktig och systematisk hantering av energiaspekter i den egna verksamheten. I praktiken har redan alla kommuner början till en energi- och klimatstrategi, även om den inte alltid är samlad i ett dokument. Beståndsdelar kan finnas i olika planer, policydokument, strategiskt betydelsefulla beslut och liknande dokument. En kartläggning av denna början till energi- och klimatstrategi ger en bild av hur kommunen hittills har behandlat området, vilka redan befintliga mål det går att bygga vidare på, och om innehållet är konsekvent.

Avsikten är att kommunen inom Uthållig kommun ska samla och vidareutveckla sina energi- och klimatrelevanta policies, mål, strategier och handlingsplaner till ett strategiskt styrdokument. Strategin bygger på kommunens egna initiativ och förutsättningar. Kommunen beslutar därför i huvudsak själv om form och struktur på strategidokumentet så att det anpassas till kommunens verksamhet och behov i övrigt. Strategin, som utgör grunden för det konkreta arbetet inom kommunen, kan vidareutvecklas successivt.

5.3.2 Konkreta resultat inom kommunen

Kommunens strategiarbete med mål och handlingsplaner, årliga resultatredovisningar och programmets tematiska erfarenhetsutbyte lägger grunden för konkret verksamhet med syfte att nå kvalitativa och kvantitativa resultat inom kommunen. Arbetet under programperioden kan skapa förutsättningar för verksamhet som av egen kraft fortgår efter programperiodens slut 2011.

Programmet Uthållig kommun 2008-2011 fokuserar på regeringens uppdrag på verksamhet som leder till konkreta kvalitativa och kvantitativa resultat kring energieffektivisering i deltagande kommuner. Särskild vikt läggs vid att underlätta kommuners arbete att vara föregångare när det gäller att energieffektivisera energianvändningen enligt krav i energitjänstedirektivet, som i närtid införlivas i svensk lagstiftning. Programmet ska även underlätta deltagande kommuners förutsättningar att hantera andra energiaspekter inom kommunala ansvars- och verksamhetsområden långsiktigt och systematiskt. Kommunal energi- och klimatrådgivning till allmänhet och företag pågår med stöd av Energimyndigheten oberoende av programmet Uthållig kommun, men det finns ett starkt samband. Bland annat finns möjlighet att stärka rådgivningen genom strategisk planering och verksamhetsutveckling inom Uthållig kommun. Ytterligare information om verksamhet för konkreta resultat finns i kapitel 3. Mer information om konkreta temaområden återfinns i kapitel 5.2.

De inledande klustermötena har visat att vissa deltagande kommuner funnit möjligheter till samverkan även i frågor som ligger vid sidan av Uthållig kommuns huvudsakliga verksamhetsområden. Energimyndigheten uppmuntrar att deltagande kommuners samverkan utvecklas även utanför programmets samverkans- och nätverksaktiviteter.

5.3.3 Uppföljning och rapportering

Deltagande kommuner följer upp och redovisar sin verksamhet till Energimyndigheten årligen. Årsrapportens innehåll kan grovt delas i fem delar:

1. Energi- och klimatstrategi. (Redovisas i den första årsrapporten, men ändringar och uppdateringar kan även redovisas i senare årsrapporter).
2. För de aktiviteter och processer som kommunen själv väljer att arbeta med ska en lägesbeskrivning finnas, innehållande situationen i kommunen innan arbetet med Uthållig kommun inleddes.
3. De väsentliga aktiviteter och processer som vidtagits med avseende på kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande.
4. De kvantitativa och kvalitativa mål för energieffektivisering som satts på kommunal nivå och i vilken utsträckning dessa mål nåtts. Redovisningen av resultat som uppnåtts relateras till läget innan programmet startades (2 ovan) och ska inkludera förslag till kompletterande åtgärder.
5. Övrigt utfall av de aktiviteter och processer som omfattas av Uthållig kommun. Redovisningen av resultat som uppnåtts relateras till läget innan programmet startades (punkt 2) och ska inkludera förslag till kompletterande åtgärder.

De första årsrapporterna inlämnas till Energimyndigheten den 31 januari 2009.

5.3.4 Goda exempel

Programmet Uthållig kommun lägger stor vikt vid goda exempel - konkreta exempel på kommunala aktiviteter eller förändringsprocesser som genomförts med lyckade resultat. Genom att stimulera deltagande kommuner att identifiera, dokumentera och sprida egna goda exempel, dels från tidigare verksamhet inom kommunen dels från verksamhet under programperioden, underlättas ett resurseffektivt erfarenhetsutbyte.

Programmet har utformats så att lokala aktiviteter och utvecklingsprocesser som är genomförda och utvärderade (se kapitel 5.3.3 ovan) kan rapporteras i form av goda exempel. Att koppla uppföljningen och rapporteringen tydligt till goda exempel har flera fördelar. Samverkans- och nätverksaktiviteter inom Uthållig kommun är medel för att uppnå lokalt formulerade verksamhetsmål. En rapportering av goda exempel synliggör programmets fokus på konkreta resultat i deltagande organisationer och kan underlätta lokala prioriteringar mellan potentiella verksamhetsmål. Kommunal administration vid årlig återrapportering minimeras. Arbetsinsatser i en kommun för att skapa mervärden i andra

kommuner minimeras, vilket är en förutsättning för att denna form av erfarenhetsutbyte ska ske i större skala. Den analys av situationen före och efter genomförda åtgärder som behövs för att dokumentera goda exempel kan även hjälpa kommuner finna en rimlig ambitionsnivå i det generella arbetet med nulägesbeskrivningar, insamling av statistik och mätvärden samt identifiera var mer detaljerade kartläggningar bör göras. Genom att goda exempel dokumenteras underlättas en fortsatt erfarenhetsspridning till andra kommuner efter programperiodens slut 2011. Ytterligare mervärden med goda exempel beskrivs i kapitel 2.3.

Hur de goda exemplen kan utformas beskrivs översiktligt i handboken. Energimyndigheten kommer kontinuerligt att utveckla arbetet kring goda exempel för att säkerställa att en fulla potential att uppnå ett resurseffektivt erfarenhetsutbyte utnyttjas.

6 Utvecklingsarbete för ökad kunskapsspridning, samverkan och nya nätverk

Viktiga hörnstenar i Energimyndighetens utveckling av programmet Uthållig kommun är informations- och kommunikationsinsatser, målgruppsanpassad information samt utveckling av lokala och nationella mötesplatser. Utöver Energimyndighetens löpande utveckling av bland annat intern organisation och samverkan, extern samverkan och omvärldsbevakning, tematisk verksamhet, stöd till programledning, uppföljning samt erfarenhetsutbyte genom goda exempel som beskrivits tidigare i denna statusrapport beskrivs några viktiga utvecklingsaktiviteter mer detaljerat nedan.

6.1 Omfattande informations- och kommunikationsarbete

En viktig roll för Energimyndigheten inom programmet Uthållig kommun är att planera och genomföra olika informations- och kommunikationsaktiviteter. Kunskapsförmedling, samverkan och nya nätverk syftar till att underlätta konkreta lokala åtgärder och resultat i deltagande kommuner. Utan tydlig kommunikation om programmet och förmedling av kunskap etc saknas viktiga beståndsdelar för att verksamheten ska bli framgångsrik. Detta förutsätter ett omfattande och strategiskt informations- och kommunikationsarbete. En preliminär kommunikationsstrategi som beskriver hur Energimyndigheten på kort och lång sikt kan använda kommunikationen som hjälpmedel för att nå programmets övergripande mål har utarbetats. I kommunikationsplanen för 2008 beskrivs mål för kommunikationen samt aktiviteter riktade till prioriterade målgrupper. Energimyndighetens roll i kommunikationen kring programmet är bland annat att

- Agera på övergripande och nationell nivå,
- Marknadsföra programmet till nationella medier, fack- och branschpress samt producera pressmeddelanden av övergripande karaktär som förmedlas till lokalpress,
- Skapa och etablera väl fungerande kommunikationskanaler mellan målgrupper som arbetar i och med programmet,
- Bistå med informationsmaterial och pedagogiskt stöd för att underlätta arbetet i kommunen,
- Sprida resultat, erfarenheter och goda exempel från programmet till andra kommuner och intresserade målgrupper.

Lämpliga kanaler i detta arbete är bland annat externa och interna webbplatser (se kapitel 6.2 och 6.3 nedan), media, dagspress, myndighetens tidskrift Energivärlden samt andra fack- och branschtidningar på nationell nivå,

direktutskick vid konferenser, seminarier, utbildningar mm samt trycksaker och rapporter. Information om programmet har förmedlats bland annat vid Energitinget i mars 2008 och löpande genom bearbetning av media, exempelvis i samband med undertecknande av programmets avsiktsförklaringar. Informationsmaterial i form av ppt-presentationer och faktablad tas fram och bearbetas kontinuerligt för att användas internt inom och mellan deltagande organisationer samt vid kontakter med aktörer i programmets omvärld.

6.2 Handbok med målgruppsanpassad information samt utvecklad webbplats

Handboken "Hjälpreda till hållbar handlingskraft", tillgänglig via Energimyndighetens webbplats, har utvecklats kontinuerligt utifrån behov som identifierats i dialog med programmets kommuner. I september 2008 strukturerades den målgruppsanpassade informationen under huvudrubrikerna

1. Vad är Uthållig kommun?,
2. Komma igång med Uthållig kommun,
3. Välj rätt aktiviteter,
4. Följa upp, utvärdera, återrapportera och informera.

I närtid kommer handboken att kompletteras med ytterligare kapitel innehållande målgruppsanpassad information om olika temaområden (se kapitel 5.2).

Utöver handbokens statiska information utvecklas myndighetens webbplats kontinuerligt. På webbplatsen, energimyndigheten.se/uthalligkommun, finns bland annat övergripande information om programmet, kluster, klustersamordnare, minnesanteckningar, planerade temaaktiviteter, goda exempel, frågor och svar mm. På webbplatsen kan man även läsa tidigare nyhetsbrev. Nyhetsbrev, som började skickas tidigt under våren 2008, ges ut ungefär två gånger per månad och är en viktig informationskanal till kommunala kontaktpersoner och övriga intresserade om aktuella frågor inom programmet.

6.3 Utveckling av tekniskt stödverktyg pågår

Energimyndigheten erbjuder via Uthållig kommun deltagande organisationer kunskap, information, kontakter med nationella experter och nätverk för bland annat erfarenhetsutbyte med kollegor i andra kommuner. Deltagande kommuners arbete underlättas, och kan göras mer resurseffektivt, om det understöds av en teknisk lösning som minskar behoven av resor och fysiska möten.

Inom myndigheten pågår ett utvecklingsarbete att ta fram ett extranät⁵ för programmet Uthållig kommun. Avsikten är att göra extranätet till huvudkanal för spridning av information till deltagande kommuner och andra programaknutna aktörer. Energimyndigheten utökar på så vis möjligheterna för programmets

⁵ Med extranät menas en extern webbplats som kräver inloggning av målgruppen.

deltagande organisationer att resurseffektivt ta del av och sprida information och kunskap samt förbättrar förutsättningarna för nätverkande och utbyte av erfarenheter mellan tjänstemän i programmets kommuner.

Under första halvåret 2008 har förstudier genomförts som bland annat resulterat i sammanställda behov och funktionskrav. Detta vidareutvecklas under hösten 2008 i en teknisk kravspecifikation. Målet är att senast februari 2009 kunna lansera ett extranät som utgör en huvudkanal för information och kommunikation.

Utvecklingsarbetet har som delmål att:

- Extranätet är användarvänligt och uppfyller högt ställda krav på tillgänglighet,
- Tillgänglig information samlas ihop och extranätet utgör en naturlig mittpunkt för programmets deltagare,
- Utrymme skapas för dialog, diskussion och nätverkande,
- Kalenderfunktion görs tillgänglig för alla att fylla i,
- Återrapportering samt andra administrativa moment inom programmet kan hanteras genom extranätet,
- Nyhetsfunktionen utvecklas så att myndigheten snabbt, enkelt och konkret kan informera om händelser inom programmet,
- Utbildning kan ske digitalt, dokumentation samlas in effektivt och anmälningsformulär finnas tillgängliga,
- En statistikdatabas tas fram.

Under våren 2009 kommer programmets handbok samt övrig information på myndighetens webbplats att ses över och struktureras om då extranätet lanserats. En utgångspunkt vid denna översyn är att göra det möjligt för samtliga landets kommuner att ta del av relevant grundinformation och kunskapsöversikter samtidigt som vissa delar av nätverkets kommunikation åtkomstskyddas.

6.4 Nationellt arbetsmöte

Under hösten 2008 har planering för ett första årligt programgemensamt arbetsmöte pågått. Vid det Nationella arbetsmötet, 4-5 november 2008, inleds programmets tematiska verksamhet i större skala.

Arbetsmötet inleds med gemensam information samt presentationer av bland annat programmets extranät och tävlingen Energy Spin-off Contest. En stor del av tiden kommer att läggas på kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande i form av föreläsningar och workshops med aktiva diskussioner mellan deltagare från skilda kommunala arbetsområden.

Under de två dagarna bedrivs verksamhet parallellt inom sju områden – de fem temaområdena fysisk planering, energieffektivisering i kommunala fastigheter, kommunal krishantering, näringslivsutveckling, kommunalteknisk försörjning samt områdena programledning/samordning och kommunikation. Temaområdena har valts dels utifrån myndighetens uppdrag enligt regleringsbrevet, dels utifrån

myndighetens expertområden och dels efter kommunala intressen och behov. Ytterligare temaområden har initierats före, och kommer att lanseras efter, det Nationella arbetsmötet. Genom att bjuda in tjänstemän med intresse för olika temaområden från samtliga deltagande kommuner samtidigt möjliggörs erfarenhetsutbyten och nya kontaktytor såväl inom som mellan de deltagande kommunerna.

Kommunal energi- och klimatrådgivning är en viktig funktion med anknytning till arbetet inom Uthållig kommun. Rådgivningen ges inte något eget temaområde, dels då det är vanligt att kommunala energi- och klimatrådgivare är kontaktpersoner inom Uthållig kommun (och därför deltar inom området programledning/samordning) dels för att Energimyndigheten anordnar en egen nationell sammankomst för dem. Vid årets Kraftsamling, 30 september till 1 oktober 2008, fick samtliga energi- och klimatrådgivare, energikontor mfl information om programmet Uthållig kommun och hur det kan underlätta rådgivarnas arbete. Motsvarande information ges också vid andra kurstillfällen, till exempel den obligatoriska Klimatutbildningen för energi- och klimatrådgivare som genomförts vid flera tillfällen 2008.

6.5 Energy Spin-off Contest

Energy Spin-off Contest är en idétävling som riktar sig till befintliga företag med hemvist i kommuner inom Uthållig kommun. Dessa ges möjlighet att tävla med idéer som bidrar till energieffektivisering eller hållbar energianvändning och som kan leda till en spin-off, dvs. en potentiell avknoppning eller en utveckling av befintlig verksamhet. I varje deltagande kommun utses en vinnare, som därefter går vidare i tävlingen som finalister. Den slutliga vinnaren erhåller 100 000 kr. Andraplatsen belönas med 50 000 kr och tredjeplatsen 25 000 kr. Vinstpengarna ska användas till att fortsätta utveckla idén.

Ett viktigt mål med tävlingen är att möjliggöra fördjupade lokala kontaktnät mellan den kommunala organisationen och företag som i sin tur kan leda till fortsatt dialog och samverkan gällande hantering av energiaspekter och affärsutvecklingsmöjligheter inom lokalt näringsliv. Ett annat mål är att företag går vidare och utvecklar idéer till affärskoncept, det vill säga lyfta fram idéer inom energiområdet som kan skapa både en regional tillväxt och en hållbar utveckling.

Tävlingen lanseras i november 2008 och tävlingsperioden sträcker sig till slutet av mars 2009. Juryarbetet bedrivs under april och prisutdelningen sker i början av sommaren. Eventuellt kan samordning ske med departementets aktiviteter med energiministern som prisutdelare, exempelvis under Sveriges EU-ordförandeskap.

7 Framtida utmaningar

Anpassningen 2008 av Uthållig kommun till flera kommuner samt en regional pilotverksamhet innebär att det fortsatta arbetet under programperioden, t.o.m. juni 2011, inriktas på att

- Driva, genomföra löpande utvärderingar och vidareutveckla befintligt program inom de ramar som gavs i 2008 års regleringsbrev,
- Årligen senast den 1 april upprätta en statusrapport avseende arbetet med Uthållig kommun. Rapporten ska redovisa de väsentliga aktiviteterna som vidtagits med avseende på kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande. Rapporten ska också redovisa vilka kvantitativa och kvalitativa mål för energieffektivisering som satts på kommunal eller regional nivå och i vilken utsträckning dessa mål nåtts samt vilka effekter som uppnåtts.

Utmaningar i detta arbete ligger bland annat i att

- informera om programmets möjligheter såväl inom deltagande organisationer som i programmets omvärld för att dess fulla potential att förmedla och skapa ny kunskap samt skapa nya samverkansformer ska komma deltagande kommuner och Energimyndigheten tillgodo,
- vidareutveckla myndighetens interna rutiner och arbetssätt för en resurseffektiv ledning av programmet Uthållig kommun,
- vidmakthålla en resurseffektiv samordning inom Energimyndigheten så att deltagande kommuner får tillgång till myndighetens expertkunskaper inom relevanta områden samtidigt som myndigheten får fler uppgifter att hantera inom energi- och klimatområdet inom befintliga ramar,
- upprätthålla en resurseffektiv och god dialog med samtliga kommuner så att programmets tematiska innehåll löpande anpassas till de kommunala behov och önskemål som är möjliga att tillgodose,
- skapa mervärden genom att programmets möjligheter till utbyte av erfarenheter och goda exempel mellan kommuner utnyttjas fullt ut,
- säkerställa en kontinuerlig lokal politisk och organisatorisk förankring för att upprätthålla programverksamhetens legitimitet, även med hänsyn till kommande val under programperioden,
- genom omvärldsbevakning och bred samverkan med aktörer i programmets omvärld som grund vidareutveckla programmet och bistå deltagande kommuner att komplettera och underlätta andra pågående aktiviteter och processer inom energi- och klimatområdet.

Under 2011 sammanställs befintliga erfarenheter och kunskap så att de efter programperioden kan komma till nytta för andra kommuner antingen genom en fortsättning av programmet eller genom andra kanaler.

Programmet kan anpassas till ändrade förutsättningar, tex med anledning av nya krav på den offentliga sektorn att vara föregångare när det gäller att effektivisera sin energianvändning genom implementeringen av EG-direktivet (2006/32/EG) om effektivare slutanvändning av energi och om energitjänster.